

Стогова О.В.

Національна ідея в поліетнічній Україні.

У статті розглядається проблема національної ідеї у зв'язку з поліетнічним складом населення України, наявності близько 27% населення, що відноситься до категорії національних меншин. Робиться спроба визначити фактори, які необхідно враховувати у визначенні української національної ідеї задля того, щоб вона відповідала б і прагненням неукраїнського населення держави.

In the work the author considers the problem of the national idea in connection with polyethnic structure of Ukraine's population, which has 27% of national minorities. The author has tried to determine the factors are necessary to take into account for definition the Ukrainian national idea that it conforms to expectation of not - Ukrainian population.

Ми говоримо про національну ідею, коли якийсь народ помічає свою єдність, свій внутрішній зв'язок, свій історичний характер, свої традиції, своє становлення та розвиток, свою долю та призначення, робить її предметом своєї свідомості, мотивуванням своєї волі, - так визначав сутність національної ідеї М. Бубер, і з цим важко не погодитись [1].

Національну ідею можна розглядати і як концентрований вираз національно-патріотичного фактора. З цього погляду вона є соціально-політичним, морально-етичним та психологічним феноменом народного буття, менталітетом народу, що згуртовує його в єдине ціле. Об'єднання людей на засадах цих пріоритетів якраз і є тією первинною умовою, поза якою будь-яка розмова про реформування суспільства чи його культурне відродження втрачає сенс.

Зрештою, за часи бездержавності під національною ідеєю розумілося відстоювання статусу українства як нації з усіма наслідками, що випливають із цього. На цій підставі вимагалось визнання рівноцінності та рівноправства в лоні інших народів. З набуттям незалежності української держави це питання постало щодо національних меншин, які мешкають в Україні.

Посилаючись на Е. Дюркгейма, слід зазначити, що національна ідея як стійке колективне уявлення, раз виникнувши, має велетенську силу історичної інерції, а згідно закону соціалізації відтворюється новими поколіннями.

Привертає увагу політичний, а точніше, політизований – аспект – при якому та чи інша партія, рух, об'єднання вкладає в поняття “національна ідея” свій, знову ж таки політизований зміст, наполягає на визнанні саме такої ідеї державною ідеологією.

Але слід пригадати, що “...правдоподібна людина, - писав свого часу М. Драгоманов, - має прийти до того, що сама по собі думка про національність ще не може довести людей до волі й правди для всіх і навіть не може дати ради для впорядкування навіть державних справ. Треба пошукати чогось іншого, такого, що стало вище над усіма національностями та й мирило їх, коли вони підуть одна проти другої. Треба шукати всесвітньої правди, котра була б спільною всім національностям.” Драгоманов був переконаний, що “...національна ідея сама по собі не є ліком на всі лиха громадські ...а часом без других культурних ідей може служити джерелом великих помилок” [2].

Свого часу відомий американський соціолог Д. Белл зазначав, що звернення в кризові періоди саме до національної ідеї, часто навіть попри загальногуманістичні, універсальні цінності, пояснюється тим, що вона є найпростішою і найдоступнішою формою соціальної ідентичності людей. Без неї неможливо втягнути широкі верстви населення в процес глобальних перетворень. Але постає питання, як трактувати українську національну ідею – чи її традиційність, соборність, самобутність, патріотизм, набожність, ірраціоналізм, індивідуалізм, анархізм тощо; чи то в плані відкритості українського менталітету до засвоєння європейських ліберальних соціальних інститутів, від яких Україна була насильно відлучена кілька століть тому; чи то в розумінні України як міжкордоння між Сходом і Заходом, що має виконати свою історичну місію синтезу найпередовіших досягнень обох цивілізацій? Сучасні дослідники наголошують на тому, що національну ідею слід наповнювати і конкретним соціально-економічним змістом.

Складовою української національної ідеї з позиції сьогодення є дії, спрямовані на консолідацію української нації, національної свідомості і національного світогляду. Це також боротьба за збереження і розвиток національної мови, культури, літератури, за створення національної школи, тобто боротьба за національне відродження. Але за даними останнього офіційного перепису в Україні проживає близько 130 національностей. Майже 27% громадян України складають представники національних меншин та корінних народів. Тому важко переоцінити роль представників цих категорій населення в українському державотворенні. Необхідно поважати і враховувати в державній політиці прагнення національних меншин до національного відродження.

Автори книги “Політична еліта України: теорія і практика трансформації” (Журавський В., Кучеренко О., Михальченко М.) висловлюють думку про те, що національна ідеологія сьогодні не може виконувати роль серцевини інтегративної ідеології, як, наприклад це було в 1989-91 рр. Вони аргументують це тим, що Україна поряд з економічною, політичною та соціальною кризою переживає ще й кризу духовну. У таких умовах національно-патріотичні ідеї незалежності країни багато в чому втратили популярність. У такій ситуації національна ідея не сприймається не тільки неукраїнськими етносами, але й частиною українців [3].

У деяких публікаціях висловлюється думка, що в Україні взагалі немає національної ідеї. Так П.П. Толочко пише “...те, що намагалися і намагаємося видавати за національну ідею, в дійсності є, в кращому випадку, етнічною українською, не здатною консолідувати весь народ України на надзусилля в будівництві нового життя” [4].

Інші дослідники наголошують на тому, що національна ідея виступає як внутрішній чинник нації, тоді як зовнішнім виступає державність, що сила національної ідеї обумовлюється поєднанням в ній чуттєвого та національного начала, що вона включає як чітко визначену мету-ідеал, до якого прагне нація, так і шляхи реалізації цього ідеалу [5].

Національна ідея має виражати волю, бути надбанням не лише українського етносу, але й усієї української спільності, органічно поєднувати етноісторичні цінності із громадянськими, гуманістичними, загальнолюдськими цінностями. Саме такий підхід дозволяє розглянути українську національну ідею як ідею України, що є вітчизною усіх громадян, незалежно від національності, які живуть у республіці і докладають зусиль до творення в ній демократичного суспільства.

Розглядаючи проблему національної ідеї, необхідно враховувати конкретно-історичні обставини, основні тенденції та особливості державотворення в сучасній Україні. Як зазначає І. Курас "... своєрідність ситуації, що склалася в Україні, полягає в тому, що відбуваються два паралельні процеси – становлення державності і подальша консолідація української нації, як багатоетнічної, полікультурної спільності" [6].

Слід відзначити, що державницька ідея у тому сенсі, який вкладав у неї М. Грушевський, в Україні матеріалізована після 1991 р. Але питання про долю української державності з-за певних політичних причин (внутрішніх і зовнішніх) остаточно не знято з порядку денного. Тому в широкому розумінні ця ідея продовжує бути актуальною. Без сумніву, державницька та національна ідеї тісно пов'язані між собою. У документі "Україна: поступ у 21 століття" найважливішими базовими цінностями визначено: державність, добробут населення і національна безпека України. Очевидно, що це і є "три кити", на яких повинна базуватися українська національна ідея [7]. Але всі ці три фактори логічно пов'язані з позицією представників національних меншин України, з тим, як вони відчують себе в українській державі, як ставляться до державотворчих процесів, тобто наскільки національна ідея відповідає прагненню національних меншин до самовизначення і баченню свого майбутнього і майбутнього країни, яка стала їхньою Батьківщиною.

Література:

1. Мала енциклопедія етнодержавознавства / НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького; Редкол.: Ю. І. Римаренко / Відп. ред. та ін. – К.: Довіра: Генеза, 1996. – 942с. – С.99.
2. Там же. – С.100.
3. Журавський В., Кучеренко О., Михальченко М. Політична еліта України: теорія і практика трансформації. – К., 1998. – С.131.
4. Толочко П.П. Имеет ли Украина национальную идею? // Від Русі до України. Вибр. праці. – К., 1997. – С.341.
5. Мінгазутдінов А.Ф. Соборність України і національна ідея // Проблеми соборності України у 20 столітті. – К., 1994. – С.165.
6. Курас І.Ф. Державотворчі процеси в сучасній Україні // Урядовий кур'єр. – 2000. – 23 лютого.
7. Греченко В.А. Державницька та національна ідеї // Українська державність: становлення, досвід, проблеми: Збірник наукових статей. – Харків: “Право”, 2001. – 176с. – С.26.